

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1227604/3

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב צבי בן יעקב – אב"ד, הרב יצחק הדאיה, הרב משה בצרי

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד שמעון בוטרשוילי)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד אביב שליט בילסקי)

הנדון: תוספת כתובה בבאה מחמת טענה

פסק דין

לפנינו תביעת האשה לתשלום כתובתה.

הצדדים נישאו זה לזה כדמו"י בתאריך ג' בניסן תשע"ט (8.4.19), לאחר חבירות של כחמש שנים, כאשר האיש היה בן 66 והאישה בת 43. לאיש אלה נישואין שניים, כאשר מהנישואין הראשונים יש לו ילדים. לאישה אלו נישואין ראשונים. יצוין שהאישה התגיירה לפני נישואיה לאיש. מנישואין אלה לא נולדו לצדדים ילדים.

הצדדים התגרשו כדמו"י בתאריך ו' באב תשפ"א (15.7.21), כאשר נותר להכרעה עניין הכתובה בסך 180,000 ש"ח. בפני ביה"ד התקיים דיון בתאריך כ"ח בחשון תשפ"ב (3.11.21). והוגשו סיכומים.

בתאריך י"ד בתמוז תשפ"א (24.6.21) הגישה האישה תביעת גירושין וכתובה, בה מציינת שהתגיירה מתוך מטרה להקים משפחה, ובדיעבד התברר שלבעל יש בעיית פוריות (לא נצפו אצלו תאי זרע). האישה בקשה להמשיך את טיפולי הפוריות עם זרע של תורם ותרומת ביצית. האיש לא הסכים לתרומת זרע מגבר זר (כך עולה הן מכתב התביעה והן מכתב התשובה).

טענה נוספת שהעלתה האישה – על אלימות של האיש כלפיה. יצוין שבעניין האלימות התקיים דיון בו נחקרו הצדדים. האישה טענה שהייתה אלימות כלפיה, ואילו האיש הכחיש וטען שאדרבה – הייתה אלימות של האישה כלפיו. להוכחת דבריו המציא האיש את צו ההרחקה שניתן לאישה ע"י משטרת ישראל ל 15 יום. האישה השיבה, שהואיל והם התגוררו בשכירות בדירה אחת עם אח הבעל, בדירה השייכת למשפחת הבעל, הוצא צו כנגדה ולא כנגדו.

כמו כן בחודש מאי 2021 האישה התלוננה שבאחת הפעמים דחף אותה וגרם לה שבר במרפק. האיש המציא חו"ד מביה"ח בו נכתב במפורש שיש קושי להגדיר את השבר כשבר טרי. בנוסף, בדיון שהתקיים בבית המשפט לענייני משפחה בעניין צו הגנה שבקשה האישה כנגד האיש, הגיעו הצדדים לפשרה שהאישה תעזוב את הבית. בנוסף, לא הוגשה כל תביעה פלילית כנגד האיש.

בדיון שהתקיים בתאריך כ"ח בחשון תשפ"ב (3.11.21), ענתה האישה לשאלות ב"כ האיש (פרוטוקול הדיון שורה 25 ולהלן):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

”ב”כ הבעל: כמה זמן יצאתם יחד? האם היה גילויי אלימות?”

האישה: 7 שנים. היו גילויי אלימות צעקות ואיומים.

ב”כ הבעל: ופיזיות?

האישה: טריקת דלתות.

ב”כ הבעל: אז למה נשארת אתו?

האישה: מאהבה.

ב”כ הבעל: למה את נשארת עם בנאדם שלטענתך חווית במחיצתו אלימות מילולית, הפחדות, מבטים [...] למה את נמצאת אתו 7 שנים?

האישה: כי הוא הבטיח לי שהוא ישתנה.

ב”כ הבעל: האמנת לזה?

האישה: כן. אני חשבתי שנקים משפחה ויהיה לנו ילדים ככה הוא אמר.

ב”כ הבעל: הוא היכה אותך בזמן שהייתם חברים?

האישה: לא. עבר זמן אחרי שהתחתנו וזה לא השתנה.

ב”כ הבעל: את התגוררת לפני הנישואין אתו?

האישה: כן. בבית של אבא שלו.

ב”כ הבעל: אז את גרה בבית 7 שנים עם אדם, ואת יודעת לוותר על כל האלימות והאגרסיביות פשוט.”

מדברים אלה קשה להתרשם שמדובר אכן בבעל אלים. אמנם יתכן והיו פה ושם אמירות כאלה ואחרות, אך עדיין קשה להתרשם שמדובר באלימות. בהמשך האישה התלוננה שהאיש השמיע קולות משונים, צעק עליה שכביכול היא שיכורה, ואף הקליט אותה.

כחודשיים לאחר החתונה, בתאריך ז' בסיון תשע"ט (10.6.19), האישה התלוננה במשטרה על אלימות, והיא הורחקה כאמור ל- 15 יום. לטענת האישה, מאחר והדירה מושכרת גם לאח הבעל, לא הייתה ברירה אלא להרחיק אותה. ב”כ האיש שואלת את האישה, מדוע לאחר אירוע האלימות היא החליטה להישאר איתו (פרוטוקול הדיון שורה 76 ולהלן):

ב”כ הבעל: חודשיים אחרי החתונה, את מזמינה משטרה ואת אומרת שהיא אלימות. לוקחים את שניכם לתחנת המשטרה. מי מורחק מהבית?!

האישה: אני. הרחקו אותי כי זה הבית של ההורים שלו. הוא הוכיח שאני גרה בבית של אבא שלו, והוא אמר לשוטרים למה שאני יצא מהבית?

ב”כ הבעל: אם את הורחקת 15 יום מהבית, למה לא ביקשת צו הגנה באותו מעמד?!

האישה: כי הוא שכנע אותי שהכול הולך להשתנות והוא רוצה אותי בחזרה.

ב”כ הבעל: את משקרת! במאי 21 את שוב מזמינה משטרה, והפעם באורח פלא [מ'] לא מצליח להוכיח שזה הבית שלו והוא מורחק ל-7 ימים. את אמרת שהוא הצליח להוכיח והפעם את הצלחת להוכיח והוא הורחק?!

האישה: בפעם הראשונה ב-2019 הוא עמד באגרסיביות והעיף את כל הבגדים ואמר לי תעופי מהבית זה הבית שלי, ואמרתי לו שאם תיגע בדברים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הפרטיים שלי, אני אזמין לך משטרה. ב-2020 הוא היה חונק אותי והורג אותי ואני עם שבר מהמרפק, והיום אני מפחדת ממנו כי אין לו מה להפסיד."

האיש נשאל בדיון ע"י ב"כ האישה על אלימות או גילויי אלימות מצד הבעל כלפי האישה, וכך משיב האיש (פרוטוקול הדיון שורה 113 ולהלן):

"הבעל: לא שברתי לה שום דבר. לא התנהגתי באלימות אליה. היא הרביצה לי. אמרתי לה שאני מזמין משטרה עוד לפני שהם הגיעו היא כבר קפצה עלי."

ב"כ האישה: וכמה פעמים הגשת תלונה?

הבעל: לא הגשתי. מהבושה שלי מהילדים שלי לא הגשתי תלונה. אמרו לי תאכל מה שבישלת.

ב"כ האישה: לא קיללת אותה?

הבעל: אשתך תבוא אליך ב-4 בבוקר שתויה מה תגיד לה? ! "בואי מותק?!" אחרי שמונה שנים פתחתי תיק ברבנות כי היא באה שתויה והיא התחילה לקלל אותי והיא הרימה עלי ידיים והיא שרטה אותי. שמונה ימים אחרי החתונה!!!"

לבית הדין אין את המעבדה המדויקת לבחון את אמיתות הנטען אלא מכוח התרשמותו. אין ביכולתנו לומר באופן חד משמעי שלא הייתה אלימות, אך לשם נוטים הדברים מכוח ההתרשמות מדברי הצדדים, ומהחומר שבתיק, חו"ד מצילומי ה C.T, פרוטוקול בית המשפט, והעובדה שהאישה הורחקה ביוני 19, וחזרה לחיק הבעל, על אף הפרשי הגיל ביניהם, ועל אף העובדה שידעה שלא יהיו להם ילדים משותפים. ואם אכן מדובר בבעל אלים, מדוע בחרה לחזור אליו? מדובר גם באיש בעל יכולת כלכלית דלה במיוחד, שאף דירת מגורים אין לו, ואין לו את היכולת לשכור דירה בכוחות עצמו, והוא חולק בדירה שכורה עם אחיו, ולדבריו אף נאלץ לקבל עזרה מילדיו לאיפוס חובותיו. אם כדבריה, מה הניע אותה לחזור לבעל אלים?

סירוב הבעל לתרומת זרע מגבר זר

במקרה שלפנינו באה האישה מחמת טענה שהיא רוצה ילדים, והבעל אינו יכול להביא ילדים לעולם. התנגדותו של הבעל לתרומת זרע מגבר זר, ברורה בהחלט, והיא עולה בקנה אחד עם ההלכה האוסרת לאישה נשואה לקבל תרומת זרע מגבר זר, והיא נאסרת על ידי כך לבעלה. הגר"א וולדנברג זצ"ל (ציץ אליעזר ח"ג סי' צז) מתייחס לעניין דומה, וזה לשונו:

"אחרי שמוע טו"מ הצדדים והבירורים והיות והאישה מודה לטענת הבעל שההיריון שהיא הרה בו איננו ממנו, וכי הרופא הזריק לה זרע מאיש אחר ומזה היא הרתה, והדבר בוצע גם שלא בידיעת הבעל, לכן מחליטים: האישה בהסכמתה שיזריקו לה זרע מאיש אחר, מעלה מעל בה' ובבעלה גם יחד, ולכן חייבת היא לקבל גט פיטורין מבעלה, ואין לה להתנות תנאים כספיים עובר למתן הגט או לדרוש שבעלה יעביר את הדירה שהיא ע"ש שניהם על שמה בלבד.

נימוקים לפסק הדין: הפסק האמור ביססתי על יסודי הדברים והבירורים הארוכים והרחבים שכתבתי בע"ה על אודות הפרייה - מלאכותית בספרי שו"ת ציץ אליעזר חלק ט' סי' נ"א שער ד' על ששת פרקיו הגדולים."

כך שהתנגדות הבעל לתרומת זרע מגבר זר, עולה בקנה אחד עם ההלכה, ואם הייתה עושה זאת, הייתה נאסרת לבעלה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ואף שהגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה אבן העזר ח"א סי' י') כתב שלא נאסרה על בעלה וזה לשונו:

"הנה ברור שבלא ביאת איש לא נאסרה אישה לבעלה, ואיסור סוטה לבעלה הוא רק מצד איסור הביאה ולא מצד הזרע של איש אחר שיש במעיה, דאם בעלה איש אחר אף בביאה שלא יצא זרע ואף בשלא כדרכה, נאסרה על בעלה מדין סוטה, ואם בא זרע לגופה שלא מביאה כאמבטי שנזכר בגמ' שלא נעשה איסור זנות, לא נאסרה על בעלה".

מכל מקום אף האגרות משה לא התיר אלא ברשות הבעל, ודוקא מנכרי. כך כתב שם בתשובה

(סי' עא):

"ומה שהביא באוצר הפוסקים בשם ספר מנחם משיב שחלילה לבת ישראל להפקיר עצמה להזנות המלאכותית שהמציאו הרופאים, הם דברים בעלמא שאין זה שייכות לזנות כלל, והאיסור הוא מצד שמא יישא אחותו מאביו. ובלא רשות הבעל יש איסור מצד שעבודה להבעל, וכשהיא מעוברת א"א לבעל להזקק לה הרבה פעמים כשרוצה, וגם שאינו רוצה ליהזר בתשמיש כפי שצריך בתשמיש אישה מעוברת, וגם שצריך ע"ז הוצאה מרובה שאסור לה לגרום לו הוצאה יתירה של העיבור והלידה והוצאת הולד, אבל ברשות הבעל ומצטערים הרבה יש להתיר אבל דוקא מזרע של נכרי".

ועיין בחלקת יעקב (לגר"י ברייש זצ"ל, אבן העזר סי' יד – טו) מה שחלק עליו. ונציין כאן עוד פוסקים שכתבו לכאורה להתיר בזרע של נכרי, השרידי אש (סי' פ), והגרש"ז אויערבך זצ"ל (מנחת שלמה ב-ג, סי' קנד). ומנגד – האוסרים, המנחת יצחק (ח"ד סי' ה), שבט הלוי (ח"ג קעה – קעו), משנה הלכות (ח"ד סי' קס). ועיין עוד במש"כ הגר"ע יוסף זצ"ל, יביע אומר (ח"ח אבן העזר סי' כא). ומכל מקום התבאר לעיל שגם לגר"מ פיינשטיין שהתיר, כל זה כשיש הסכמה של הבעל.

האם יש לחייב כתובה ותוספת כתובה באישה התובעת גירושין בטענת בעינא חוטרא לידה

לעניין עצם העובדה שהבעל אינו מסוגל ללדת ילדים, והאישה אין לה ילדים עדיין והיא חפצה ללדת ילדים, ובאה בטענת בעינא חוטרא לידה וכו', קיי"ל דאף דכופין את הבעל לגרש בכה"ג, אין הבעל מחויב בתוספת כתובה, כיון שאין האשמה מחמת מעשיו וכד'. בפרט כשמדובר באיש שנישא בגיל 66, ויכולה האישה להבין מעצמה שלמרביית הגברים בגיל זה יש בעיית פוריות. אך אף באנשים צעירים, אין לחייבו בתוספת כתובה.

בתוס' יבמות סה, ב (ד"ה כי הא) הביא מחלוקת ר"ח ור"ת באלו שכופין להוציא מחמתו, אם יש לה תוספת כתובה. דעת ר"ח דכל אלו שכופין מחמתה; "דוקא מנה ומאתים אית לה, אבל תוספת לית לה, דאדעתא למיפק לא אוסיף לה". והביא ראייה מריש אע"פ, מהא דתנאי כתובה ככתובה, נפקא מינה למורדת כו' ולא קאמר נפקא מינה לבאה מחמת טענה וכיוצא בה. ואף דבשהה עשר שנים ולא ילדה גם כופין, ומכל מקום יש לה תוספת כתובה, ואמאי לא קאמר בריש אע"פ דתנאי כתובה ככתובה גם בשהה עשר שנים ולא ילדה, יש לומר דלא מחמתה כופין, אלא בי"ד כופין אותו משום פריה ורביה. והחילוק בין כתובה לתוספת כתובה, דכתובה חיוב שחייבוהו חכמים, מה שאין כן תוספת שהיא מתנה שנתן מדעתו ומרצונו, אמרינן בה אומדנא. ודעת ר"ת, דלכל מילי הוי תנאי כתובה ככתובה, וממאנת וחברותיה דאין להם כתובה, אף שיש להם תוספת, משום דאיגלאי מילתא דלא נתקדשה מעולם ועל כן אין לה כתובה. והרי"ף ביבמות שם (כא, א בעמוה"ר), הביא דעת ר"ח בשם יש מי שאומר, ללא חולק, וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"יש מי שאומר שכתובה זו דמחייבין לבעל כתביעת האישה מנה מאתים אבל תוספת לא, ואף על גב דתנאי כתובה ככתובה דמי, הכא אומדן דעתא הוא דכי אקני לה אדעתא למיקם קמיה, אדעתא למישקל ולמיפק לא אקני לה [...] וכשם שמצינו שיש תוספת בלא כתובה, כך יש כתובה בלא תוספת, כגון זו. והמחייב בהו כתובה ותוספת צריך ראייה ברורה, דמכללא לא מפקינן ממונא."

ומבואר דדעת הרי"ף דלכל הפחות מספיקא לא מפקינן תוספת כתובה בבאה מחמת טענה, דהמחייב צריך ראייה ברורה. והרא"ש שם ביבמות ו,כ, הביא את דעת ר"ח ואת ר"ת החולק, והסיק: "ובהאי עובדא עבדינן כדברי רבינו חננאל ז"ל ורב אלפסי ולא מגבינן אלא מנה ומאתים". וכן פסק בתשובותיו כלל מג,ד לעניין באה מחמת טענה, ושם מבואר דהוא מחמת הספק, דכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא, לא מפקינן ממונא ואין לה תוספת.

ושם בתשובת הרא"ש מג,ה, נשאל במי שיש בו סימנים של סריס חמה, ואשתו תובעת גירושין, אם כופין אותו לגרש. וכתב שם דהיא נאמנת, אך כל זה באינה תובעת כתובתה, אבל תבעה כתובה, לא מהימנא. כההיא דאמרינן ביבמות קיז,א: האישה שאמרה מת בעלי התירוני להינשא, מתירין אותה להינשא ונותנין לה כתובה. מת בעלי תנו לי כתובתי, אף להינשא אין מתירין אותה. ואם תבעה להתגרש ולא הזכירה כתובתה, כופין אותו לגרש. ועיקר כתובה מגבינן, וכן נדוניא שהכניסה לו, אולם אינו נותן לה תוספת כתובה, שלא הוסיף לה אדעתא למשקל ולמיפק. ועיין בטור אבן העזר ריש סימן קנד.

וכן נמצא בדברי הגהות מרדכי (כתובות רפט) שהביא לעניין תנאי כתובה ככתובה, את דעת ר"ח דדוקא לדברים שנמנו בריש פרק אע"פ, אמרינן דתנאי כתובה ככתובה, אבל לא לשאר דברים. והביא ראייה ממאנת ושניה, דיש לה תוספת ואין לה כתובה. וכן בבאה מחמת טענה דכופין אותו להוציא ויתן כתובה, ס"ל לר"ח דכתובה יש לה אך לא תוספת כתובה. אמנם נושא אישה ושהה עמה עשר שנים, דבעי למימר פרק המדיר דכופין ויתן כתובה, תוספת נמי אית לה, דעדיפא מאיילונית דאית לה תוספת. והביא הגמ"ר דעת ר"ת החולק וסובר דלכל מילי תנאי כתובה ככתובה, וכן באה מחמת טענה דאית לה כתובה אית לה נמי תוספת. וכתב המרדכי, וז"ל:

"ולי הדיוט נראה לי דגם בהיא אומרת לעלות וכו', דתניא בסוף המסכת דקתני בה כופין, שייך הפלוגתא של רבינו חננאל ור"ת. ועוד נ"ל שספר מצות גדול סובר שהלכה כרבינו חננאל, שהרי במצוה של פריה ורביה הביא דברי ר"ח לעניין פסק הלכה, ודברי ר"ת לא הביא. וכן משמע קצת בתוס' שאנן כרבינו חננאל. ומצאתי מהר"ם היה רגיל לפסוק היכא שגדולים חלוקים בדבר, אי תפס איך, לא מצי מפיק מיניה, דאמר ליה האי אייתי ראייה שהלכה כזה הרב שפסק כן."

הרי שס"ל להגמ"ר הלכה כר"ח, ומ"מ לא יכולה להוציא ממנו במחלוקת זו, ויכול הבעל לומר קים לי כר"ח.

וטעם החילוק בין כתובה לתוספת כתובה, נלמד מדין בגדים ותכשיטים שנתן לה הבעל, שכל מה שהבעל אינו מחויב לתת מעיקר הדין ונתן לה מנדבת לבו, כמו בגדים, שאף שחייב לכסותה, אינו חייב לתת לה גוף הבגדים, וכן תכשיטים, והוא הדין לתוספת כתובה, כל אלה הם בגדר מתנה, ובמתנה אזלינן בתר דברים שבלב, עיין בתוס' ר"ד (קדושין מט,ב) ובשלטי גבורים (כתובות נו,א בעמוה"ר, אות ח), וז"ל:

"ולא אמרו דברים שבלב אינם דברים אלא במכר, הואיל ומכר לו לזה במעותיו, אין לנו לילך אחר דברים שבלב. אבל במתנה אנו הולכים אחר דברים שבלב, שאם אנו מכירין דעתו שאינו גומר ומקנה בליבו, אין מתנתו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מתנה, שהרי שכיב מרע אע"פ שנתן נכסיו במתנה סתם, הואיל ואנו מכירין שאינו נותן אלא על דעת שימות, אם עמד מחוליו חוזר ממתנתו."

וכדברי השלטי גבורים פסק הרמ"א בחו"מ רז, ד. הסבר דברי השלטי גבורים מצאנו בסמ"ע רז,י;

"הטעם, דדוקא במכר דקיבל מעות, מסתמא גמר ומקני אם לא דפירש, משא"כ במתנה דהוא בחינם, דאומדן דעת כלדהו מבטל המעשה, ואמרינן ביה דלא גמר בדעתו ליתנו לו בחינם."

מבואר דמתנה שהיא בחינם, אומדן דעת כל דהו מבטל את המעשה, משא"כ מכר. ולכן תוספת כתובה שהיא בגדר מתנה, ולא דבר שהתחייב, ס"ל לתוס' דאומדן דעת מבטל המתנה. אלא דצ"ע, דבשלמא כסות ותכשיטים שעשה לה בחיי הנישואין, י"ל שהם בגדר מתנה, אולם תוספת כתובה שהתחייב במתנה זו בשעת הנישואין, הרי זה כתמורה לנישואין וכמכר. ואפשר דאכן יש שוני בסברות של שמין לאלמנה לתוספת כתובה באלו שכופין להוציא, דבשמין לאלמנה הסברא כנ"ל דהוי מתנה, אולם בתוספת כתובה שהיא התחייבות מותנית, והיא תנאי בגירושין או באלמנות, מסביר ר"ח את התנאי של ההתחייבות, שכל מה שהתחייב בגירושין, היינו אם יגרש מדעתו, אולם אם בית דין יחייבו אותו לגרש, על דעת כן לא התחייב. ולכאורה הוא הדין אם הבעל אינו רוצה לגרש אלא שמסכים לגרש כתביעת האישה, דעל דעת שיצטרך לגרש מחמת רצון האישה, על דעת כן לא התחייב, דפשט ההתחייבות אליבא דרבינו חננאל הוא בגירושין שהוא מגרש אותה מרצונו ומיוזמתו, אך לא כשהיא המעוניינת בגירושין. כך נראה לכאורה בסברת ר"ח.

ובשולחן ערוך אבן העזר קנד, א הביא את אלו שכופין להוציא וליתן כתובה, ומנה המנויים בסוף פרק המדיר. ולכאורה לא חילק בין כתובה לתוספת כתובה. ובב"ש שם ס"ק א כתב דגם בזה יש לחלק בין כתובה לתוספת כתובה, ויש ללמדו ממה שכתב המחבר בסעיף ו בבאה חמת טענה של בעינא חוטרא לידה, דיש לה כתובה ואין לה תוספת כתובה. דהמחבר בשולחן ערוך אבן העזר קנד, ו בענין מי שבאה מחמת טענה, בדווקא כשאינה תובעת כתובה, ויתן כתובה ולא תוספת, וז"ל:

"האישה שתובעת גט בטענה שאינה ראויה לבנות ממנו, אין שומעין לה. ואם טענה שחפצה לילד כדי שיהיה לה בן שתשען עליו, (ואין לה כבר שום בן), ואומרת שהוא גורם שאינו יורה כחץ, אם שהתה עמו עשר שנים ולא נתעברה, ואינה תובעת כתובתה כדי שנחוש שתובעת גט כדי לגבות כתובתה, וגם אין לתלות תביעות הגט בשום דבר אחר, שומעין לה, אפילו יש לו בנים מאישה אחרת, דשמא נתקלקל אח"כ, וכופין אותו להוציא, ויתן מנה מאתים, אבל לא תוספת, ויתן נדוניתה מה שהכניסה לו."

ובגר"א בביאוריו שם ס"ק כו, כתב דמקור דברי המחבר מרבינו חננאל המובאים בתוס' הנ"ל, דדעת המחבר כמה פעמים דלא לכל מילי תנאי כתובה ככתובה, וכמש"כ הרא"ש בר"פ אע"פ. ולמד מהמשך דברי התוס' ממה שהביא מהריצב"א, דדעת התוס' כר"ח. ומ"מ כן דעת הרי"ף והרא"ש, ועל כן פסק המחבר כדעתם.

אמנם כל זה כאשר המניעה אינה מחמת מעשיו הרעים אלא מום כמחלה. והנה הרמב"ם בהל' אישות יב, יא פסק בעניין חיוב מזונות של בעל עני שאינו יכול לזון את אשתו, וז"ל:

"ואם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה אפי' לחם שהיא צריכה לו, כופין אותו להוציא ותהיה כתובתה חוב עליו עד שתמצא ידו ויתן."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומבואר שאף שכופין אותו להוציא, חייב בכתובה, והשאלה מה דין תוספת כתובה, האם חייב גם בה. האור שמח שם, כתב וז"ל:

"ברור דאף התוספת חייב עליו לכשיתעשר, ולא שייך לומר דאדעתא לאפוקה לא הוסיף לה שתצא בעל כרחה, דהא מידע ידע דאדעתא דליוזן נשאת, ובלא מזונות אי אפשר לה, וכמו שכתב ריצב"א כיו"ב בתשובות מיימוני סימן ו', ותוספות בסוף פרק הבא ע"י (יבמות סה, ב ד"ה כי הא) ופשוט."

מבואר מהאור שמח שכל דבר שהוא מהותי בחיי האישות, כגון מזונות, אינו יכול לטעון שעל דעת כן לא נתן לה התוספת כתובה, כיון שיודע שאישה נשאת על דעת ליוזן ממנו, וכל שאינו זן הרי הוא מוציאה, וממילא נתן לה התוספת על דעת כן.

ודברי הריצב"א בתשובה, מובאים בתוס' יבמות סה, ב (ד"ה כי הא), וכמו שהביא האור שמח;

"מצאתי בתשובה אחת שפסק ריצב"א על אישה שהיתה טוענת על בעלה כי אין לאיש גבורתו, והאיש היה טוען כי היה לו גבורת אנשים, אך היא בועטת וגורמת שאין יכול לבעול, דלא מהימנא מדרב המנונא, כיון שהיתה תובעת כתובה. והיכא שהודה הבעל שאין יכול לבעול פסק דצריך ליתן גט וכתובה, אפילו אינה באה מחמת טענה, כיון דאין יכול כלל לקיים לה עונה, ודוקא מנה ומאתים אבל תוספת לא יתן."

ושם מביא הטעם שאין לה תוספת, מספק שמא כל מה שהוסיף לה היה מחמת חיבת ביאה (עיין כתובות נו, א). ומוסיף התוס':

"ומטעם דפסק ר"ח דאין תוספת בבאה מחמת טענה משום דאדעתא למיפק לא כתב לה, זה הטעם אין שייך באין יכול לבעול, דמידע ידיע דנישאת לו מתחילה לכך."

תוס' מחלקים בין באה מחמת טענה לאינו יכול לבעול. באה מחמת טענה של בעינא חוטרא לידה, אינו דבר מהותי בחיי האישות. הוא דבר בעל חשיבות עליונה בהקמת משפחה, אך אינו מהותי באישות בין הבעל לאישה. מניעת עונה הוא דבר מהותי בחיי האישות, ואינו יכול לטעון על דעת כן לא תוספת, שהרי ידע שאם לא יקיים חיובו, אין כאן אישות מחמתו. וס"ל לאור שמח שהוא הדין מזונות, הוא דבר מהותי באישות. ולכאורה החילוק בין חוטרא לעונה בעניין תוספת כתובה יש לומר, דבעצם כל תוספת כתובה נועדה לתשלום בשעת גירושין, רק טוען הבעל שהכוונה לגירושין מרצונו ולא בעל כורחו. ובטענת חוטרא לידה זה מחמת טענת האישה. יש כאן אישות, רק כשהאישה טוענת בעינא חוטרא, ולכן כופין אותו לגרש, ועל דעת כן לא כתב לה שיכריחו אותו להתגרש. אולם כשאין לו גבורת אנשים, לא טענת האישה מפרקת את האישות אלא המציאות שאין לו גבורת אנשים. גם ללא טענתה אין כאן אישות. והסברא של אדעתא למשקל ומיפק לא יהיב, כשהיא הטוענת, אף אם הסיבה מוצדקת, וכופין מחמת טענתה, מה שאין כן באין לו גבורת אנשים, כיון שאין מציאות של אישות, הרי זה ככל גירושין שחייב בתוספת כתובה שעליה התחייב.

ועיין מש"כ הגרע"א בתשובה (החדשות סי' נא) בבאור דברי התוס', וזה לשונו:

"לענ"ד כוונת תוס' כיון דידוע לו דנישאת רק על דעת אישות, הוי כנתחייב לנהוג לה אישות, ובאם לאו ראוי לה להיות נפקעת ממנו, א"כ משום הכי לא מקרי מפקעת עצמה לומר לגביה אדעתא למשקל ולמיפק, דכל שא"א לו לנהוג לה אישות כראוי, ראוי לה להפקיע עצמה ממנו."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ונראה דדבר מהותי לעניין זה הוא מה שהתחייב לה הבעל, והיינו שאר כסות ועונה וכו', ומה שהתחייב במסגרת חיובי הכתובה. חוטרא לידה אינה באותה מסגרת. מי שלא מקיים חיוביו, הוא הגורם לגירושין, ולכן התחייבותו לתוספת כתובה הינה גם על גירושין שראוי לה להפקיע עצמה ממנו מחמת אי קיום חיובים שהתחייב בהם. מה שאין כן חוטרא לידה, הגם שהיא טענה מוצדקת, אין זה מחמת אי קיום חיוביו אלא מחמת טענתה. ונראה להוסיף הסבר כדלעיל, דבאין לו גבורת אנשים, אין כאן כבר אישות, ממילא ראוי להפקיע עצמה. בחוטרא לידה יש אישות, רק יש לה טענה מוצדקת, ולכן על דעת כן לא התחייב לה תוספת כתובה.

ועיין בפד"ר ח"א עמ' 220 (הגר"א גולדשמידט זצ"ל), שכתב בבאור דברי הריצב"א:

"דעת הגאון בתשובה זו היא שיטת הריצב"א, והגדירה הגאון: נעשה כמי שאינו רוצה, מבקש, את אשתו [...] והמחלוקת היא באופן שעילת דרישת האישה לגירושין היא, חסרון בבעל המביא להפרת דבר יסודי בחיי הנישואין, כגון ביטול חיי אישות, והשאלה היא אם באופן כזה יש להגדיר להלכה את רצון הבעל כרוצה בקיום הנישואין. הריצב"א סובר כדעת הגאון, כי אם - כי האישה היא הדורשת את הגט והבעל אומר שהוא רוצה בקיום הנישואין, אין לומר כאן שהבעל רוצה בקיום הנישואין, כי נישואין הם על דעת חיי אישות, וקיומם הסדיר לא יתכן אחרת, ואם לבעל יש חסרון המבטל חיי אישות הרי זה כאילו יש לו חסרון המפר קיום הנישואין, ובאומר שהוא רוצה בקיום הנישואין, הרי זה כאילו הוא אומר אני רוצה בנישואין בלא נישואין, דבר והיפוכו. ואם כן יוצא שאין לקבוע שקיים רצון חיובי אצל הבעל לקיום הנישואין, ולהלכה הרי זה כאילו אינו רוצה בקיומם - נעשה כמי שאינו רוצה, מבקש, את אשתו, ודנים על פי העובדא כמו שהיא, שהגירושין הם בגלל חסרון הבעל, והיינו מחמתו, ולא מחמתה, ולכן הוא חייב בתוספת."

ומבואר שבעל שאינו מקיים תנאי מהותי בחיי הנישואין, הרי הוא עצמו כמבקש גירושין ומגרשה מרצונו, דאין מקום לנישואין ללא נישואין.

עוד סברא כתב שם ע"פ דברי מהרשד"ם בתשובה חאה"ע סי' קצח, בעניין מי שרוצה לשאת אישה על אשתו, ובשטר הכתובה כתב שלא יישא על אשתו, שחייב להוציאה ולתת לה כתובה ותוספת, כיון שהתנה בפרוש שלא יישא אישה על אשתו, הרי שאפילו אדעתא למיפק אתני, אדרבא אדעתא דהכי נחית שאם יבטל התנאי הוא שיפרע משלם. וכן פסק מהר"א ששון סי' סד. וסברת הדין, שאם הגירושין הם עקב אי מילוי התחייבות שהתחייב עליה הבעל במפורש בשטר הכתובה, אף שהגירושין הם על פי רצון האישה, אין לומר על דעת גירושין לא התחייב בתוספת, אלא אדרבא, התחייבות התוספת שבשטר הכתובה היא על דעת ההתחייבות האחרת שבה, שאם לא ימלאנה ישלם התוספת. וכן בחיוב מזונות, כיון שהתחייב הבעל בשטר הכתובה אפ"ל ואוקיר ואיוון ואפרנס ואכלכל, והתחייב גם בשטר הכתובה על התוספת, הרי שעל דעת התחייבות המזונות התחייב גם בתוספת, שאם לא ימלא התחייבות המזונות ויגרום לגירושין, ישלם את התוספת.

ומדברי הרא"ש בתשובה מג"ה הנ"ל, מוכח לכאורה שאין לה תוספת, גם במונע ממנה עונה, דז"ל הרא"ש שם בשאלה:

"על אדם שאומרים עליו שהוא סריס חמה, ויש בו סימנין, ואשתו תובעתו בבית דין ואומרת שאינו איש ואינו רוצה לישן עם אישה במטה, ואומרת שעדיין היא בתולה, אם יש לכופו לגרש."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ושם כתב הרא"ש שאין לה תוספת כתובה. הרי מוכח שגם במונע עונה ואין לו גבורת אנשים, שאינו איש והיא עדיין בתולה, הדין כן. וכן מוכח בתשובה הרשב"א המיוחסות לרמב"ן (סי' קמא), וז"ל:

"שאלה: באומרת אינו יכול. אם נאמנת אם לא, ומה דינה תשובה: [...] ועוד נראה, דהכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה, ועל דעת כן נשאת לו. הלכך אפילו טוענת סתם שאינו יכול, יוציאנה בגט. וכל שכן בבאה מחמת טענה, דאמרה בעינא חוטרא לידה, ומרא לקבורה. וכשהיא יוצאה, נוטלת נדוניה ועיקר כתובה, אבל מה שהוסיף לה לא, דלא כתב לה, אדעתא למשקל ולמיפק".

וכן מוכח מהב"ש קנד, יט שכתב דהרא"ש בתשובה ובתשובת הרשב"א לא ס"ל כחילוק התוס' בין גבורת אנשים לטענת בעינא חוטרא לידה.

ועיין בפד"ר ח"א עמ' 218 (בהרכב: הגר"א גולשמידט זצ"ל, הגר"ש קרליץ זצ"ל, הגר"י בבליק זצ"ל) שכתבו דכיון דהדבר נתון במחלוקת הראשונים, הריצב"א המחייב תוספת כתובה במונע מזונות ועונה, לרא"ש ורשב"א הפוטרים, אין להוציא מהבעל המוחזק. (ועיין בפד"ר ח"ד עמ' 265, מהגר"ש אלישיב זצ"ל, למש"כ בנדון שם שטוענת שאין לו גבורת אנשים, שאף שמפסדת התוספת כתובה, אינה מפסידה מתנות שנתן לה. ולכאורה משמע דבאין לו גבורת אנשים, אין לה תוספת כתובה. אך אפשר דמש"כ שם הוא בדרך את"ל, דאף אם מפסדת תוספת, למ"ד הסובר כן, מ"מ מתנה אינה מפסדת. ועיי"ש גם בפס"ד בעמ' 331). אולם שם חילקו בין אינו זן מפני שאין לו, לבין אם אינו רוצה להשכיר עצמו, וז"ל:

"אולם ברור הדבר, כי גם לדעת הרא"ש יש הבדל - כשהאישה דורשת גט בגלל זה שהבעל אינו זן אותה - בין אינו זן אותה מפני שאין לו היכולת להשתכר ולזון אותה, ובין אינו זן אותה מפני שאינו רוצה להשתכר ולזון. כי רק במקום שאין לו היכולת לזון, וכמו במקום שאין לו היכולת לחיות חיי אישות, דעת הרא"ש היא שהוא פטור לשלם התוספת, כי אף שסיבת הגירושין היא בבעל, והוא הגורם לגירושין, אבל הרי סיבה זו היא שלא באשמתו ואנוס הוא בדבר ולכן הגירושין הם לא מחמתו אלא מחמת הנסיבות, ויש לזקפם על חשבון האישה שביזמתה באו, וזה נקרא כופין מחמתה, והבעל פטור לשלם את התוספת כי על דעת כן לא התחייב. אבל אם הבעל אינו זן את אשתו מפני שאינו רוצה להשתכר ולזון, ובגלל זה היא דורשת גט, הרי דרישת הגט באה בגלל מרידתו של הבעל, והגירושין הם באשמתו שהרי לא מאונס אינו זן אותה אלא מרצון, כי בזדון מרד באשתו, ולו היה רוצה הרי יש לו היכולת להשתכר ולזון אותה. ואף שבסוף פסוק הגירושין הם לפי דרישת האישה, דרישה זו אינה אלא תוצאה הגיונית מרצונו או אי רצונו של הבעל, ולכן זה נקרא שמחמתו באה הדרישה לגט. ולא יתכן לומר בכגון זה שהגט הוא מחמתה. ומאחר שיסוד הפטור לר"ח הנך דכופין מחמתה נופל כאן, לכן גם לדעת הר"ח אין הבעל פטור לשלם התוספת. ואם לא נאמר כן, הרי לפנינו דרך לבעל מורד להתחמק מתשלום הכתובה, לא יזון אותה ויאמצה על ידי זה לדרוש גט, ויהיה פטור לשלם הכתובה על ידי המרידה, בטענה על דעת שתדרשי גט לא התחייבתי, דבר זה אין הדעת סובלתו."

מבואר החילוק בין אי קיום חיובו מחמת אונס, שאין לו היכולת להתפרנס, לבין אם הדבר נובע מפשיעתו ומרידתו, שבכגון זה יהיה חייב בתוספת כתובה, שאל"כ כל בעל שימרוד באשתו, יוציאה בלא תוספת כתובה. אלא בהכרח שהסברא על דעת למשקל ומיפק לא יהיב זה רק אם הוא אנוס, ולא כשהמניעה היא בפשיעתו. ועיי"ש שהביא ראה מדברי המרדכי והרא"ש. וכיוצ"ב כתב בפד"ר ח"ח עמ' 324, מהגר"ש אלישיב זצ"ל, וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"נראה שיש מקום לדון דאף כשהבעל הוא מאלה שכופין אותו להוציא פטור מלשלם לה תוספת כתובה, זה דוקא כשחלה הבעל ונעשה מוכה שחין או כשאינו מסוגל להוליד, והאישה באה מחמת טענה, וכל כיוצ"ב שאין בידי הבעל להפטר מהגורם המביא לידי גירושין, בזה יכול לומר אדעתא למיפק לא יהיבנא לך. משא"כ בגורם כזה שבידי הבעל להסירו, כגון שהבעל רועה זונות שבידו לעזוב דרכו ולהתייצב על דרך טובה, והוא הדין כשהבעל מורד באשתו כבנדו"ד, בכה"ג י"ל דינו כמגרש מרצונו וחייב בתוספת כתובה."

מבואר החילוק, דככל שמדובר בדבר שאין ביד הבעל להסירו, כגון מחלה או מום, אף שכופין לגרש, אין לחייבו בתוספת כתובה. ורק במומים שבידו להסיר, כמו מי שחי עם נשים זרות או אלים, שיכול להתייצב על דרך טובה, חייב גם בתוספת כתובה.

טענת אלימות

אם הייתה האישה מוכיחה טענת אלימות, או שביה"ד היה מתרשם שהבעל נהג כלפיה באלימות, היה מקום לחייב בכתובה. וכאמור לעיל, דכל החיובים מחמת מעשי האיש שהם בשליטתו, והוא יכול להימנע מהם, כמו קשר עם נשים זרות ואלימות, יש לחייבו בתוספת כתובה, ואין לו טענה של אדעתא למשקל ומיפק לא כתבתי לה, בניגוד לטענת חוטרא לידה.

האישה העלתה את הטענה שהבעל היה אלים כלפיה. כבר כתבנו לעיל, שאין בידינו אלא להתרשם מהצדדים ומהחומר שבתיק. מהדברים ששמענו, ומהחומר שבתיק, ומכל הנ"ל עולה הרושם שלא הייתה אלימות של הבעל כלפי האישה. אמנם האישה התלוננה כחודשיים אחר הנישואין על אלימות, אך לא הוגש כנגד הבעל כתב אישום, ואף האישה הורחקה מהבית ל-15 יום (לטענתה, מפני שבדירה גם גר אח הבעל). לאחר מכן האישה חזרה לבית לחיק הבעל.

כך גם בעניין טענת האישה על אירוע האלימות במאי 2021. האישה טענה שהאיש גרם לה שבר במרפק. מדו"ח ביה"ח עולה שלא נראה שמדובר בשבר טרי. כמו כן העובדה שלא הוגש נגד האיש כתב אישום, וגם בבית המשפט לענייני משפחה לא הוצא כנגדו צו הגנה, מוליך למסקנה לכאורה, שלא היה מקרה של אלימות כטענת האישה.

יחד עם זאת, איננו יכולים לומר זאת בוודאות ובאופן מוחלט, הגם שזו הנטייה שלנו. הדבר צריך לבוא בחשבון במסגרת הפשרה, מאחר והאיש חייב בכתובת אשתו (מנה, כדין גירות), וכן משיקולים כלליים של צדק ויושר נראה לנו ליתן סך כללי שיעמוד על סכום של חמישית מסכום תוספת הכתובה, וזאת בהתחשב במידת הספק שלפנינו לעניין האלימות שהייתה או לא. גם לא נראה לנו צודק, גם בכגון זה, שהאישה תצא ללא כל סכום, כאשר סכום המנה שבכתובה, נמוך מאד. ומאידך – מדובר נישואין של שנתיים בלבד, ויכולת כלכלית דלה של האישה.

לאור האמור לעיל:

א. הנתבע חייב בכתובת אשתו, אך אין בידינו לחייבו בתשלום של תוספת כתובה.

ב. לאור האמור בגוף פסה"ד, מחמת הספק ומשיקולים של צדק, מחייבים את הנתבע לשלם לתובעת סכום של 36,000 ש"ח.

ג. הנתבע ייתן לתובעת 12 שיקים חודשיים רצופים של 3,000 ש"ח כ"א, החל מתאריך 10.1.22, ועד לתאריך 10.12.22.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ד. שיקים אלה ימסרו לנתבעת עד לתאריך 5.1.22. במידה והנתבע לא ימציא לתובעת שיקים אלה עד לתאריך הנ"ל, ישלם הנתבע לתובע את מלא הסכום תוך 30 יום מיום פסק הדין.

ניתן לפרסם לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום ט"ז בטבת התשפ"ב (20/12/2021).

הרב משה בצרי

הרב יצחק הדאיה

הרב צבי בן יעקב – אב"ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה